

94(100)(082)
3-41

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
З ІСТОРІЇ ТА СОЦІАЛЬНО-
ГУМАНІТАРНИХ НАУК**

Випуск 15

ДО 100-РІЧЧЯ ДЕКЛАРАЦІЇ БАЛЬФУРА: 67 СЛІВ ТА ШІСТЬ «БЛИХ КНИГ»

У статті розглядається процес імплементації у практичній площині принципів, зафіксованих в Декларації Бальфура та пов'язані з цим події.

Ключові слова: Декларація Бальфура. Біла книга, євреї, Ізраїль, історія єврейства

The article deals with the implementation of the principles of the Balfour Declaration and related events in the practical plane of implementation.

Key words: Balfour Declaration, White papers, Jews, Israel, Jewish history

2017 рік – ювілейний рік єврейської історії. У цьому році виповнюється 100 років Декларації Бальфура (1917), 120 років (1897) проведення Першого сіоністського конгресу та 135 років (1882) з часу виходу «Автоемансипації» Леона Пінскера. Усі ці три події найтіснішим чином пов'язані між собою. Звичайно, за бажанням в календарі можна знайти ще декілька «круглих» дат, але саме ці три – 1882-1997-1917 стали тими реперними точками, що визначили напрям будівництва шляху до єврейської національної держави. Останньою і, можливо, найважливішою з точки зору міжнародно-правової, стала Декларація Бальфура, що відкрила шлях до створення єврейської національної держави, перевівши єврейську національну ідею в площину її практичного втілення.

Декларація Бальфура в оригінальному варіанті являла собою лист від міністра закордонних справ Великої Британії герцога А. Бальфура до лорда В. Ротшильда, Президента Британської сіоністської федерації, одного з лідерів британського єврейства, датований 2 листопада 1917 року. Із 67 слів Декларації (в оригінальній версії), головний месидж містився у центральній фразі: «Уряд Його Величності зі схваленням розглядає питання про створення в Палестині національного осередка для єврейського народу й докладе всіх зусиль для сприяння та досягнення

цієї мети; при чому зрозуміло йдеться, що не мають здійснюватися жодні дії, які можуть порушити цивільні та релігійні права існуючих неєврейських громад у Палестині або права й політичний статус, якими користуються євреї в будь-якій іншій країні». Лист, а, точніше, зміст його процитованого мессиджу, призначався Сіоністській федерації Британії, до чийого відома й просив довести його лорд А. Бальфур. Зрозуміло, що Декларація була певним чином політично детермінована: наприкінці війни Британія прагнула заручитися підтримкою світового єврейства та ішува¹, погрожуючі Османській імперії захопленням Палестини. Із суб'єктивного боку, слід розуміти, що А. Бальфур виражав інтереси частини англійського істеблішменту, що прихильно ставилася до сіонізму.

Інша частина англійського політикуму вже дуже скоро намагалася обмежити політичні наслідки Декларації, або ж і зовсім скасувати її. До початку Другої світової війни англійським урядом було видано шість так званих «Білих книг»². Першою була «Біла книга» В. Черчілля, 1922 року, в якій уперше робилася спроба звузити коло дії Декларації, ствердити думку, що йшлося не про повну євреїзацію Палестини, а лише про створення «національного осередку»³. Цей документ був погано сприйнятий як Всесвітньою сіоністською організацією, так і арабами, які, власне, взагалі відмовилися визнавати його.

Серйозні заворушення в Палестині 1929 року (т. зв. «Палестинські заворушення») спричинили до появи другої «Білої книги» 1930 року, авторства Сіднея Вебба, барона Пассфілда, міністра у справах колоній в уряді Р. М. Макдональда. У документі дезавуювалася точка зору, що Декларація Бальфура має бути основою британського палестинського мандату. Пропонувалося регулювати, або ж взагалі припинити іміграцію, якщо цього вимагатимуть економічні умови, зокрема, так звана «економічна місткість» країни, або ж рівень безробіття серед євреїв та арабів. Євреї сприйняли цю «білу книгу» як антисіоністську,

¹ Єврейське населення Палестини

² Зазвичай так називають урядовий документ, що подається на затвердження британського парламенту.

³ British White Paper of June 1922. The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1922.asp

якою, в принципі, вона й була. На знак протесту проти документу, Х. Вейцман подав у відставку з посади президента Єврейського Агентства. Це було вже занадто і уряд мав реагувати: вже 13 лютого цього ж 1930 року Р. Макдональд надіслав Х. Вейцману спеціального листа, в якому дезавуював частину відверто антисіоністських позицій та підтверджував вірність Британії Декларації Бальфура, частина якої стала преамбулою британського мандату⁴.

Зазначимо принагідно, що лорд Пассфілд, в цілому, соціал-демократ за поглядами, був прихильником СРСР. У 1932 році він та його жінка – Беатриса Вебб, відвідали СРСР і у 1935 році видали книгу під промовистою назвою «*Soviet communism: a new civilisation?*», яка зловісного 1937 року вийшла в СРСР у перекладі⁵. Такими ж, політично сліпими і глухими адептами СРСР, подружжя залишалося до кінця їхніх днів.

Третя «Біла книга» липня 1937 року являла собою звіт т. зв. «Комісії Піля» щодо становища в Палестині. 11 лютого 1937 року, в Палаті лордів перед Комісією Піля із глибокою, в усіх розуміннях та доволі емоційною промовою виступив В. (З.) Жаботинський⁶. Утім, його аргументи слабо вплинули на висновки комісії. Британський уряд декларував принципіальне прийняття ідеї щодо поділу Палестини на арабську та єврейську частини, заборонити «земельні угоди» (що на практиці означало заборону купівлі євреями землі для створення на ній власної держави) та обмежити імміграцію до 8000 осіб на найближчий рік.

Четверта книга з'явилася у грудні того ж 1937 року. Вона містила лист міністра у справах колоній В. Д. А. Ормсбі-Гора верховному комісару Палестини Дж. Вудхеду щодо вирішення окремих аспектів схеми поділу Палестини між арабами та євреями⁷. На думку англійського уряду, слід було виходити з таких принципів: (1) обидві держави, єврейська та арабська, мали б бути повністю економічно; (2) має максимально дотримуватися

⁴White papers. *EJ*. Vol. 21. P. 37.

⁵Вебб С., Вебб Б. Советский коммунизм – новая цивилизация? В 2-х тт. Москва : Соцэкгиз, 1937.

⁶Жаботинский В. Выступление перед королевской комиссией по Палестине (1937). Сионизм в контексте истории. Кн. 2. Иерусалим, 1993. С. 297-317.

⁷White papers. *Ibid*.

принцип моноетнічності щодо кожної з держав; (3) поділ має бути здійснений таким чином, щоби британський уряд мав можливість виконувати усі мандатні функції. У жовтні 1938 року було опубліковано звіт Комісії, в якому констатовалося, що план Комісії Піля є таким, що його неможливо виконати. Британський уряд погодився із висновками комісії щодо неможливості поділу Палестини на таких принципах.

У п'ятій «Білій книзі», що вийшла 1938 року, після оприлюднення висновків комісії Дж. Вудхеда, британський уряд констатував неможливість вирішення єврейського питання на принципах поділу Палестини і пропонував скликати конференцію з цього питання. Така конференція була скликана в 1939 році і відбулася в Лондоні, у Сент-Джеймському палаці. Але із самого початку «процес не пішов». Арабська делегація, очолювана Амін аль-Хусейні, відмовилася визнавати єврейську сторону (її очолював Х. Вейцман). Зі свого боку, євреї наполягали на збільшенні квоти імміграції, проти чого категорично заперечували араби, які. Крім того, вимагали заборонити купівлю землі євреями.

Остання, шоста «Біла книга» 1939 року, оприлюднена М. Макдоналдом після того, як на Лондонській (Сент-Джеймській) конференції не вдалося знайти задовільне рішення палестинської проблеми, передбачала створення протягом 10 років двох держав на території Палестини: арабської та єврейської, а також встановлювала верхню межу імміграції євреїв до 75000 на рік протягом наступних 5 років, після чого імміграцію мало б бути тимчасово припинено. Останнє було обумовлене побоюваннями в британському уряді щодо можливості застосування «права сильного» і прагненням збереження етнічної рівноваги, якщо раптом кількість євреїв перевищить певний поріг. Для цього було встановлено додаткове обмеження: кількість євреїв в Палестині не може бути вищою від 1/3 арабського населення.

Ця остання за часом «Біла книга» була сприйнята євреями як фактична відмова Британії від Декларації Бальфура та від узятих на себе обов'язків перед єврейством. Цей факт, а, також, Друга Світова війна, що почалася невдовзі та втеча євреїв з Європи до Палестини, стали приводом для масової боротьби ішуву проти британського мандату. В решті-решт, основні принципи,

проголошені в Декларації Бальфура, знайшли своє втілення 14 травня 1948 року, коли було створено Державу Ізраїль. Але до цього часу залишалося ще роки боротьби і небачена в історію людства Катастрофа – Голокост.

УДК 34015(477.63)

Василь МОСКАЛЕНКО,
доцент, кандидат історичних наук

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВИБОРІВ У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ (30-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

У статті на документальних матеріалах аналізуються та узагальнюються визначальні тенденції інституту виборів у Дніпропетровській області у світлі реалізації радянського законодавства.

Ключові слова: інститут виборів, виборче право, виборча система, законодавство, вибори.

Determinant trends of the institution of election in the Dnipropetrovsk region analyzed and generalized in the article. These trends based of the documentary materials considered in the light of realization the soviet legislation.

Key words: institution of election, electoral law, electoral system, legislation, election.

Українська держава йде шляхом незалежності, торуючи шлях до громадянського суспільства на демократичних засадах. Демократизація всіх сторін суспільного життя, розбудова правової держави на сучасному етапі розвитку України можуть бути реалізовані лише за умов широкого і дійового забезпечення народовладдя.

Демократичний устрій, який утверджується в нашій країні, повинен базуватись на створенні такої системи влади й управління, за якої громадяни мають усі можливості брати участь у розробці та здійсненні політики, де визначальну роль відіграють вільний вибір і незалежне голосування. Важливу роль у здійсненні цих завдань належить інституту виборів. Через формування представницьких органів державної влади громадяни